

Till försvarsutskottet

Försvarsutskottet har berett näringsutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1998/99:74 om förändrad omvärld – omdanat försvar jämte motioner.

Näringsutskottet kommenterar i detta yttrande yrkanden i fyra av de tolv motioner som väckts med anledning av propositionen, nämligen yrkanden i motionerna 1998/99:Fö6 (m), 1998/99:Fö7 (fp), 1998/99:Fö8 (v), 1998/99:Fö9 (kd) och 1998/99:Fö15 (mp).

Företrädare för riksdagens budgetkontor har inför utskottet redovisat en analys av konsekvenserna för försvarsmaterielindustrin av den förändrade tillämpningen av anslagsförordningen.

Näringsutskottet

Bakgrund

Underlag för propositionen

Det nu gällande försvarsbeslutet omfattar perioden 1997–2001 och togs i två etapper. Den första delen av beslutet fattades av riksdagen i december 1995 (prop. 1995/96:12, bet. 1995/96:UFöU1 och 1995/96:FöU1) och omfattade säkerhetspolitiken, försvarspolitiken, målen för totalförsvaret, övergripande principiella frågor om totalförsvarets utformning och struktur samt ekonomin. I den andra delen av beslutet, som fattades i december 1996 (prop. 1996/97:4, bet. 1996/97:UFöU1 och 1996/97:FöU1), beslutades om den närmare inriktningen av det militära försvarets krigsorganisation, det militära försvarets grundorganisation i fred samt den närmare inriktningen av det civila försvarets verksamhet i krig och fred.

Enligt riksdagens beslut skall säkerhetspolitiska kontrollstationer genomföras under försvarsbeslutsperioden. Syftet med dessa kontrollstationer är att det skall ske en fortlöpande prövning av det säkerhetspolitiska läget och dess konsekvenser för totalförsvarets beredskap, omfattning, utveckling och förnyelse. En första kontrollstation genomfördes i samband med den andra delen av försvarsbeslutet.

Med proposition 1998/99:74 sker en andra kontrollstation. Till grund för denna ligger Försvarsberedningens rapporter Svensk säkerhetspolitik i ny omvärldsbelysning (Ds 1998:9) och Förändrad omvärld – omdanat försvar

(Ds 1999:2). Den senare rapporten utgjorde utgångspunkten för de överläggningar som försvarsminister Björn von Sydow i början av år 1999 förde med företrädare för Moderata samlingspartiet, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Folkpartiet. Överläggningarna resulterade i att företrädare för Socialdemokraterna och Centerpartiet i februari 1999 träffade en överenskommelse om försvarspolitikens inriktning samt den ekonomiska ramen för perioden 2002–2004. Den nu aktuella propositionen baseras på denna överenskommelse.

Allmänt om utvecklingen av totalförsvarsutgifterna

Riksdagen har till det militära försvaret för år 1999 anvisat totalt ca 40 miljarder kronor (prop. 1998/99:1, bet. 1998/99:FöU1). Härav har anvisats 19,4 miljarder kronor till förbandsverksamhet och beredskap m.m., 0,4 miljarder kronor till fredsbefrämjande truppinsatser och 20,1 miljarder kronor till utveckling och investeringar beträffande försvarsmateriel.

Av propositionen framgår att försvarsutgifterna i Sverige – i fasta priser – år 1998 låg på ungefär samma nivå som år 1970. Utgifterna ökade något i slutet av både 1970- och 1980-talen men är nu tillbaka på samma nivå som i början av 1970-talet.

Riksdagens revisorer har efter förslag av försvarsutskottet granskat hur anpassningsfrågorna inom totalförsvaret redovisats till riksdagen och regeringen. I rapporten 1998/99:4, som nyligen har publicerats och nu är föremål för remissbehandling, konstateras att de svenska försvarsutgifterna är höga i en internationell jämförelse. Även om skillnader i definitioner och försvarsstrukturer kan göra det svårt att jämföra försvarsutgifter mellan olika länder påpekas i rapporten att insamlade uppgifter indikerar att Sverige återfinns bland de länder i Västeuropa som har högst försvarsutgifter per invånare. Av rapporten framgår t.ex. att försvarsutgifterna per invånare år 1997 var 62 % högre i Sverige än i Finland. Mot bakgrund av att budgetpropositionerna under senare år inte innehållit någon redovisning av hur försvaret utvecklats under senare år eller i förhållande till utvecklingen i andra länder föreslås i rapporten att regeringen i kommande budgetpropositioner skall redogöra för hur försvarets utgifter och omfattning har utvecklats under de senaste tio åren, inklusive i förhållande till andra länder.

Propositionen

Huvudsakligt innehåll

I propositionen beskrivs de senaste årens utveckling i omvärlden och dess betydelse för Europas och Sveriges säkerhet. Regeringen bedömer att den för Sverige grundläggande positiva säkerhetspolitiska utvecklingen under 1990-talet fortsätter, även om osäkerheten om utvecklingen i Ryssland består. Enligt regeringens bedömning ter sig ett invasionsföretag syftande till ockupation av Sverige inte möjligt att genomföra under de närmaste tio åren, förutsatt att vi har en grundläggande försvarsförmåga. Väpnade angrepp främst genom luften eller genom insatser mot begränsade mål i Sverige eller

andra typer av avsiktliga hot och påtryckningar är dock enligt regeringens bedömning möjliga att genomföra även i nuvarande omvärldsläge.

Regeringen föreslår att nästa försvarsbeslut skall omfatta åren 2002–2004. Regeringen lägger vidare fram förslag om säkerhetspolitikens mål och om försvarspolitikens inriktning samt beträffande förmågan till anpassning. Sveriges nuvarande invasionsförsvar skall ersättas med en organisation som främst utformas för att under det närmaste decenniet kunna hävda Sveriges territoriella integritet, försvara landet mot vapeninsatser genom luften och andra typer av mer begränsade angrepp samt kunna skydda landet mot allvarliga konsekvenser av angrepp mot infrastruktur. Den nya organisationen skall stärka landets förmåga att delta i det internationella säkerhetssamarbetet.

Med hänsyn till den omvärldsbedömning som görs i propositionen och den förändrade hotbilden föreslås att den ekonomiska ramen för utgiftsområdet (6) Totalförsvar för varje år under perioden 2002–2004 skall vara 4 miljarder kronor mindre än ramen för år 2001. Ett omställningsbidrag skall anslås med 3 miljarder kronor år 2002 och med 1 miljard kronor år 2003. Den s.k. teknikfaktorn föreslås bli avskaffad fr.o.m. år 2000.

I propositionen lämnas också förslag i fråga om operativa förmågor för det militära försvaret och om Försvarsmaktens krigsorganisation. Vidare föreslås övergripande mål för det civila försvaret.

I propositionen redovisar regeringen sina bedömningar bl.a. när det gäller personal, materielförsörjning och ledningsfrågor.

Teknikfaktorn

Genom 1992 års försvarsbeslut infördes en särskild omräkningsfaktor – teknikfaktorn – om 1,5 % utöver den gängse pris- och löneomräkningen på materielandelen av Försvarsmaktens anslag. Motivet angavs vara att erfarenheterna visade att den tekniska utvecklingen för försvarsmateriel medförde ökade utgifter i förhållande till det som var känt vid beställningstillfället. På regeringens uppdrag har Riksrevisionsverket (RRV) granskat vilken påverkan som den tekniska utvecklingen haft på kostnadsutvecklingen när det gäller försvarsmateriel. RRV:s analys visar att Försvarsmakten fått en procentuellt kraftig överkompensation för försvarsmateriel med en liten andel utvecklingskostnader, medan man för ett högteknologiskt system (STRIC) blivit underkompenserad. RRV föreslår att det nuvarande systemet skall ses över och eventuellt ersättas med ett system där kompensation lämnas när det är motiverat av teknikutvecklingen.

Enligt regeringen bör försvarets priskompensationssystem vara jämförbart med vad som gäller för den övriga statsförvaltningen. Därför föreslås i propositionen att teknikfaktorn skall avskaffas fr.o.m. år 2000. Utrymme för teknisk förnyelse bör enligt regeringen skapas genom att medel reserveras inom fastställda ramar. Detta kan ske, sägs det i propositionen, genom att regeringen tydligare målstyr användningen av medel för forsknings- och teknikutveckling samt föreskriver att medel inom ramen för nuvarande anslag reserveras för detta ändamål.

Anslagsförordningen

I anslagsförordningen (1996:1189) finns bestämmelser i anslutning till lagen (1996:1059) om statsbudgeten som gäller för myndigheternas hantering av tilldelade anslag. Enligt 16 § skall utgifter avräknas mot anslag det budgetår till vilket utgifterna hänför sig. Fram till juni 1996 gällde undantag i den delen för Försvarsmakten genom att förskott som utbetalades till leverantörer avräknades mot anslag. På regeringens förslag beslutade riksdagen i mars 1996 (prop. 1995/96:105, bet. 1995/96:FöU3) att undantaget skulle upphävas och att förskotten i stället skulle finansieras genom räntebelagda lån hos Riksgäldskontoret.

I propositionen konstaterar regeringen att ominriktningen av Försvarsmakten innebär att materielanskaffningen anpassas till den nya organisationens behov. Därmed anser regeringen att det inte är möjligt att urskilja eventuella konsekvenser av beslutet om anslagsförordningen. Regeringen avser därför inte att följa upp dessa konsekvenser utan anser att de tas om hand genom det föreslagna omställningsbidraget.

Ekonomiska ramar

Regeringen anser att de ekonomiska ramar som riksdagen beslutade om våren 1998 för åren 2000 och 2001 för totalförsvaret skall vara oförändrade samt att Försvarsmaktens anslag vid utgången av år 2001 inte skall ha någon kvarstående belastning i form av utnyttjad anslagskredit.

Regeringen bedömer att åtgärder bör vidtas redan fr.o.m. innevarande år dels för att möjliggöra en minskning av den ekonomiska ramen under nästa försvarsbeslutsperiod, dels för att kunna hantera problemen under innevarande försvarsbeslutsperiod, vilka har medfört att den planerade verksamheten inte ryms inom de av riksdagen och regeringen beslutade ekonomiska ramarna. Utrymme behöver skapas för teknisk utveckling och för de angelägena materielprojekt som för närvarande inte inryms i planeringen.

Under de politiska överläggningarna inför kontrollstationen har identifierats ett antal åtgärder som bedöms kunna frigöra minst 1 miljard kronor under åren 1999–2001. Åtgärderna omfattar främst minskade värn- och civilpliktsvolymerna under åren 2000 och 2001 samt reduceringar av Försvarsmaktens krigs- och grundorganisation.

Regeringen har uppdragit till Försvarsmakten att senast den 19 maj 1999 redovisa förslag till vilka krigsförband som insatsorganisationen bör innehålla och vilka kompetenser som behövs därutöver för den långsiktiga anpassningsförmågan samt förslag till dimensionering av grundorganisationen. Regeringen har tidigare i regleringsbrevet för år 1999 uppdragit till Försvarsmakten att senast den 19 maj 1999 redovisa förslag till ytterligare beredskapssänkningar. Regeringen anser bl.a. mot bakgrund av Försvarsberedningens rapport och de politiska överläggningar som därefter skett i försvarsfrågan att förslagen till beredskapssänkningarna även bör kunna omfatta förslag till vakantsättning av vissa förband. Regeringen avser att fatta beslut om beredskapssänkningar och vakantsättning av vissa förband i juni 1999.

Regeringen avser vidare att pröva om förhandlingar kan inledas med berörd industri för att kunna avtala om förskjutningar av materielleveranser för att kunna frigöra medel till angelägna utvecklingsprojekt. Regeringen prövar vidare andra möjligheter till besparingar inom utgiftsområdet.

Regeringskansliet har i januari 1999 påbörjat ett arbete som syftar till att inventera möjliga besparings- och rationaliseringsåtgärder redan under innevarande år. Avsikten med inventeringen är att undersöka möjligheterna att skapa ekonomiskt utrymme för att kunna genomföra viktiga och tidskritiska materielprojekt på kort sikt.

Regeringen har vidare i 1999 års regleringsbrev gett Försvarmakten i uppdrag att senast den 15 juni 1999 redovisa en genomarbetad materielplan i 1999 års prisläge. Denna materielplan skall utgå från den framtida inriktningen av det militära försvaret och de ekonomiska ramar som har beslutats av riksdagen. Regeringen kommer därefter att i budgetpropositionen redovisa för riksdagen om innehåll, omfattning m.m. i denna materielplan och även redovisa för riksdagen de materielobjekt som fortsättningsvis bör styras med objektsramar.

Försvarmakten har ett stort innehav av försvarsmateriel, konstateras det i propositionen. I löpande försvarsmaterielkontrakt finns betydande belopp bundna i redan gjorda materielbeställningar. Försvarmakten skall enligt regeringen som utgångspunkt för materielplanen utgå från att samtliga planerade och pågående materielbeställningar skall ses över och omprövas mot bakgrund av den nya organisationen, gällande ekonomiska förutsättningar, krav på internationellt samarbete, exportstödjande verksamhet och bevarande av prioriterad kompetens inom landet. Vidare bör leveranstakten av materiel i nu liggande beställningar omprövas för att kunna frigöra medel i närtid.

Regeringen anser, som tidigare nämnts, att ett omställningsbidrag erfordras. Detta skall få användas för kostnader som hänger samman med de strukturförändringar inom Försvarmaktens krigs- och grundorganisation som påbörjas och genomförs under innevarande försvarsbeslutsperiod samt för de förskjutningar av materielleveranser som genomförs för att lösa resursproblem före år 2002.

Regeringen föreslår därför att ett omställningsbidrag anslås med 3 miljarder kronor år 2002 och 1 miljard kronor år 2003.

Materielförsörjningen

I propositionen konstateras att minskningen av försvarets storlek, till följd av det säkerhetspolitiska läget, ofrånkomligen leder till konsekvenser även för materielsidan. Det blir inte längre möjligt att upprätthålla en bred övervägande inhemsk materielförsörjning inom de budgetramar som förutses. Samtidigt, fortsätter regeringen, måste Sverige kunna få tillgång till den kompetens och materiel som behövs i kristider. Av stor vikt är att tillgodose luftförsvarets behov av kvalificerad materiel, där bl.a. Gripensystemet spelar en central roll. Enligt regeringen kommer det att behövas ett utökat internationellt samarbete inom en rad områden. Detta samarbete skall säkra strategiska kompetenser, skapa ömsesidiga industriella beroenden över nationsgränserna och säkra en framsynt försörjnings- och forskningsprocess.

I den första delen av försvarsbeslutet bestämdes att en inhemsk kompetens skulle säkerställas inom vissa angivna områden, nämligen beträffande telekrigsteknik, avancerad signaturanpassningsteknik, undervattensteknik och flygteknik samt i fråga om underhåll och vidmakthållande av de system som ingår i krigsorganisationen. Enligt regeringen bör behovet av baskompetenser nu förändras. Regeringen vill lyfta fram fler men betydligt snävare avgränsade områden för att bevara den inhemska kompetensen. Urvalet av sådana s.k. strategiska kompetenser skall baseras på att de skall uppfylla något av följande kriterier:

- de skall avse specifika svenska förhållanden,
- de skall omgärdas av hög sekretess, nationellt eller internationellt,
- de skall vara av väsentlig betydelse för vår förmåga att anpassa befintliga system till ändrade krav och behov.

I propositionen anges att de strategiska kompetenserna utgör delar av följande områden: telekrigsteknik, undervattensteknik, avancerad signaturanpassningsteknik, flygteknik för vidmakthållande av JAS 39, vidmakthållande och underhåll av system i krigsförbanden, ledningssystemteknik, vapentechnik och ballistiskt skydd, Människa–System–Interaktion, systemteknik för obemannade farkoster, informationskrigsteknik samt skydd mot NBC-stridsmedel. Det meddelas i propositionen att regeringen avser att i särskild ordning pröva vilka strategiska kompetenser som Sverige behöver, omfattningen av dessa, hur de kan säkerställas och var de bör finnas.

Regeringen anser vidare att internationell samverkan beträffande forskning och teknikutveckling för Sveriges del är nödvändig. Det leder bl.a. till delade kostnader, större forskningsgrupper och möjligheter att delta i projekt som annars skulle vara för stora för ett enskilt land. Det betonas att särskild vikt bör läggas på att sammanlänka civil forskning och teknikutveckling med försvarets behov.

I propositionen redovisas också regeringens bedömningar rörande exportstödjande verksamhet och inriktningen av mellanstatligt samarbete på materielområdet. Regeringen avser att se över om nuvarande stöd till svensk försvarsindustris exportansträngningar och internationell samverkan är tillräckligt. I budgetpropositionen för år 2000 kommer regeringen att lämna de förslag som behövs och informera riksdagen om de åtgärder och förändringar som eventuellt behöver vidtas för att skapa erforderligt stöd till exportframgångar.

Beträffande mellanstatligt samarbete på materielområdet erinras om att försvarsministrarna i Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien, Sverige och Tyskland i en avsiktsförklaring i juli 1998 gett uttryck för en gemensam vilja att samarbeta för att underlätta en omstrukturering av europeisk försvarsindustri. Arbetet skall vara slutfört under år 1999. Vidare har industriministrarna i de angivna länderna redovisat en gemensam inställning till vissa industripolitiska förutsättningar, avsedda att underlätta samarbete inom den europeiska flyg- och flygrelaterade försvarsindustrin. Enligt regeringen är det angeläget att samarbetet med andra stater på materielområdet ökar. Samarbetet bör bedrivas med sådan inriktning och omfattning som långsiktigt

tillgodoser det militära försvarets intresse av att kunna skaffa materiel av hög kvalitet till bra villkor.

Regeringen understryker i propositionen att ansvaret för den försvarsindustriella omstruktureringen i huvudsak vilar på industriföretagen. Samtidigt har staten ett stort ansvar för att möjliggöra och underlätta önskvärd omstrukturering. Regeringen pekar på att minskade materielbeställningar från det svenska försvaret kommer att utsätta svensk försvarsindustri för påfrestningar. Enligt regeringens bedömning kan statsmakterna dock under ett övergångsskede genom lämpliga utvecklingsuppdrag och upphandling söka underlätta industrins möjligheter att medverka i pågående omstrukturering och internationellt samarbete. Detta, betonas det, gäller sådan industri som av försvarspolitiska skäl är av intresse för framtiden.

Här bör vidare påpekas att det i den nyligen avlämnade ekonomiska vårpropositionen (prop. 1998/99:100) framhålls att det nu aktuella försvarsbeslutet kommer att innebära påfrestningar på ett antal orter i Sverige. Det meddelas att det inom Regeringskansliet har tillsatts en särskild arbetsgrupp med uppdrag att förbereda eventuella åtgärder för att dämpa effekterna av denna omställning.

Motionerna

Svensk försvarsindustri har under lång tid haft en unik bredd, framhålls det i motion 1998/99:Fö6 (m). Sveriges alliansfria politik har medfört ett behov av självständig förmåga till anskaffning av i det närmaste samtliga av de i det svenska försvaret förekommande systemen. Detta har också inneburit att en för ett litet land unik systemkompetens kunnat upprätthållas. Det panikstopp som Försvarsmakten tvingas till som följd av likviditetsindragningen i samband med den fulla tillämpningen av anslagsförordningen försätter nu stora delar av försvarsindustrin i en akut krissituation, påpekar motionärerna och erinrar om att drygt tre miljarder kronor saknas för materielanskaffning under de närmaste tre åren jämfört med planeringen i enlighet med nu gällande försvarsbeslut.

Ingen kan förneka de förändringskrav som följer av de senaste årens förändrade förutsättningar, fortsätter motionärerna. Svensk försvarsindustri kommer i framtiden inte att kunna upprätthålla samma breda kompetens på samma mängd områden som tidigare. Varken inhemsk eller utländsk efterfrågan är tillräcklig för detta, samtidigt som den tekniska utvecklingen accentuerar behovet av ett allt närmare samarbete med utländska partner.

Regeringens överväganden kring försvarsindustriella frågor har emellertid enligt motionärerna under lång tid varit alltför översiktliga. I flera avseenden saknas i försvarsbeslutet såväl inriktning som medel att förverkliga det regeringen säger sig vilja värna av industriell kapacitet och kompetens. I motionen föreslås därför att det tillsätts en parlamentarisk utredning med uppgift att göra en genomgripande översyn av förutsättningarna för svensk försvarsindustriell kompetens och dess betydelse särskilt i anpassningsperspektivet. Motionärerna menar att en utredning om försvarsindustrins förutsättningar och villkor bör omfatta:

- en översyn av prioriteringarna beträffande kompetens och struktur avseende forskning och utveckling, anskaffning och produktion av försvarsmateriel,
- förutsättningarna för internationellt samarbete med andra länders försvarsindustrier,
- en granskning av hur exportmöjligheterna redan kan förbättras genom förändrad tillämpning av gällande lag,
- en översyn av nuvarande lagstiftning och en analys av möjligheterna att skapa gemensamma exportregler för försvarsmaterielföretag inom hela EU.

I fråga om de ekonomiska förutsättningarna för försvaret förordas i motionen sammanfattningsvis oförändrad ekonomisk ram, full kompensation för effekterna av likviditetsindragningen i samband med den fulla tillämpningen av anslagsförordningen samt fortsatt kompensation för teknisk fördyring för försvarsmateriel, dvs. teknikfaktorn bör ej avskaffas.

I motion 1998/99:Fö8 (v) konstateras att Vänsterpartiet länge har krävt att det militära försvaret skall minskas till förmån för andra verksamheter inom den offentliga sektorn. Med ett minskat svenskt försvar följer också en minskad försvarsindustri. Enligt motionärerna är en omstrukturering nödvändig för att stimulera försvarsindustrin att övergå från militär till civil produktion. Vänsterpartiets långsiktiga mål är att all försvarsindustri skall omstruktureras till civil produktion och nytta. Även om många företag redan har påbörjat en omställning har regeringen ett ansvar för att stimulera en fortsatt utveckling på området, anför motionärerna och föreslår ett uttalande av riksdagen i frågan.

Vidare uppmärksammas i motionen det ökande europeiska försvarsindustrisamarbetet. Mot bakgrund av de minskande försvarsbudgetarna, som motionärerna ansluter sig till, är det förståeligt med ett sådant samarbete. Dock menar motionärerna att det därvid är viktigt att hävda att den del av den gemensamma produktion som kan komma i fråga och som är grundad på svensk teknik och svenskt kunnande skall placeras i Sverige. Detta borde riksdagen som sin mening ge regeringen till känna, yrkas det i motionen.

I motion 1998/99:Fö9 (kd) understryks att den svenska försvarsindustrins förmåga att leverera kvalificerade högteknologiska system har ett stort försvars- och säkerhetspolitiskt värde och att det är väsentligt att reduceringen av materielanskaffningen inte får ge långsiktiga negativa konsekvenser för den inhemska kompetensen. En hög nivå på utvecklingsverksamheten är nödvändig för att erforderlig kompetens skall kunna bibehållas i ett tillväxtläge och för att svensk försvarsindustri skall betraktas som en attraktiv samarbetspartner i den omstruktureringsfas som den europeiska försvarsindustrin befinner sig i. Vidare pekar motionärerna på att försvarsindustrin även har betydelse för det civila samhället eftersom dess spetsteknologier ger spridningseffekter till utveckling av civila produkter. Enligt motionärerna bör det uppdras åt regeringen att snarast ge långsiktiga besked om den framtida försvarsindustriella policyn.

I fråga om strategiska kompetenser inom försvarsmaterielindustrin vill motionärerna särskilt lyfta fram två områden, nämligen missiler och ubåtar.

Utvecklingen av robotsystemet BAMSE bör enligt motionärerna fortsätta och fullföljas till anskaffning. De menar också att en inhemsk ubåtskompetens tillhör en av de strategiska kompetenser som noga bör övervägas.

Beträffande de ekonomiska ramarna anför motionärerna att de inte kan ansluta sig till förslaget i propositionen innan konsekvenserna för grund- och krigsorganisationen under den kommande försvarsbeslutsperioden har klargjorts. I motionen förordas vidare i fråga om teknikfaktorn att regeringen bör återkomma med en precisering av hur teknisk och materiell förnyelse skall säkerställas när teknikfaktorn har avskaffats. Motionärerna efterlyser härutöver en analys av köpkraftseffekterna av den förändrade tillämpningen av anslagsförordningen.

Också motion 1998/99:Fö7 (fp) innehåller ett yrkande om försvarets materielförsörjning. Enligt motionärerna ligger svensk försvarsindustri inom åtskilliga områden på en hög internationell nivå. Ju fler intressanta materielprojekt som svensk försvarsindustri kan erbjuda desto intressantare blir den som partner i det alltmer internationella försvarsindustrisamarbetet, sägs det. Härutöver pekas på behovet av fortsatt samarbete med lämpliga partners i Förenta staterna och att detta samarbete inte får ställas mot ett ökat samarbete med europeisk försvarsindustri.

I fråga om ekonomiska ramar ansluter sig motionärerna i princip till förslaget i propositionen. Därvid förutsätter motionärerna att ramarna ger utrymme för erforderlig teknisk förnyelse. Vidare förordas ett något högre omställningsbidrag än vad regeringen föreslagit.

Enligt vad som anförs i motion 1998/99:Fö15 (mp) är det bättre att utveckla den försvarsindustriella verksamhet som inte längre behövs och i stället vidta statliga arbetsmarknadspolitiska insatser på de berörda orterna. Motionärerna avvisar förslag om ett ökat samarbete mellan svenska och andra europeiska tillverkare av försvarsmateriel. Ett sådant samarbete skulle innebära att framtida vapensystem i än högre utsträckning blir tillverkade i samarbete mellan svenska och utländska företag, sägs det. Beträffande de ekonomiska ramarna förordas i motionen en neddragning av ramarna för perioden 2002–2004 med 5 miljarder kronor utöver regeringens förslag till neddragning.

Näringsutskottets ställningstagande

Näringsutskottet vill inledningsvis framhålla – med instämmande i vad utskottet tidigare (senast 1997/98:NU7y) anför – att den svenska försvarsindustrins förmåga att leverera högteknologiska produkter till det svenska försvaret har ett stort försvars- och säkerhetspolitiskt värde. Vidare gäller att den industripolitiska betydelsen av denna produktion är hög. Ett kvalificerat tekniskt kunnande har frambringats i försvarsindustrin. Spridningseffekter har i ett flertal fall uppstått i form av civila tillämpningar av tekniken inom den övriga industrin och genom civil användning i samhället. Den höga tekniska nivån grundar sig bl.a. på ett väl fungerande samspel mellan forskning och industriproduktion. Inom delar av försvarsindustrin är den civila verksamheten av större omfattning än den rent militära verksamheten.

När nu det svenska försvaret, mot bakgrund av det säkerhetspolitiska läget, kommer att reduceras i storlek och ges en något annan inriktning får det självfallet konsekvenser för den svenska försvarsmaterielindustrin. Det blir inte längre möjligt att upprätthålla en bred inhemsk materielförsörjning inom de skisserade budgetramarna. Näringsutskottet finner det naturligt att materielförsörjningen anpassas till det nya säkerhetspolitiska läget och till den nya försvarsorganisationens behov. Härtill kommer effekterna av de uppkomna ekonomiska problemen under innevarande försvarsbeslutsperiod.

Näringsutskottet har noterat regeringens uppdrag till Försvarsmakten att senast den 15 juni 1999 redovisa en genomarbetad materielplan som skall utgå från den framtida inriktningen av det militära försvaret och de ekonomiska ramar som har beslutats av riksdagen. Som tidigare nämnts kommer regeringen därefter i budgetpropositionen för år 2000 att redovisa innehåll, omfattning m.m. i materielplanen. Riksdagen får sålunda under hösten 1999 anledning att återkomma till denna materielplan.

Som påpekas i propositionen kommer den framtida industriella förmågan hos svensk försvarsindustri att i väsentlig omfattning baseras på ömsesidiga industriella beroenden över nationsgränserna och på ett ökat mellanstatligt samarbete på materielområdet. Denna utveckling mot ett ökat internationellt samarbete beträffande försvarsmateriel är inte unik för Sverige. Till följd av minskade försvarsbeställningar, ökad internationell konkurrens och en i många fall allt större teknisk komplexitet måste även de utländska försvarsmaterielindustrierna söka ökat internationellt samarbete. Näringsutskottet har därför inget att erinra mot vad som sägs i propositionen om vikten av ökat mellanstatligt samarbete på materielområdet. Utskottet vill dock peka på betydelsen av att den del av den gemensamma produktion som kan komma i fråga och som är grundad på svensk teknik och svenskt kunnande i så hög grad som möjligt blir placerad i Sverige. Utan att gå in på frågan om riktlinjer för den svenska krigsmaterielexporten, som inte är en fråga för näringsutskottet att ta ställning till, välkomnar utskottet vad som anförs i propositionen om att regeringen skall se över om nuvarande stöd till den svenska försvarsindustrins exportansträngningar och till internationell samverkan är tillräckligt. Vidare är det angeläget att svensk försvarsindustri får delta på likvärdiga villkor i den europeiska omstruktureringen på försvarsmaterielområdet. Med sin höga kompetens inom flera områden torde den svenska försvarsindustrin ha goda möjligheter att vara en attraktiv partner i den förestående europeiska omstruktureringen på materielområdet.

Det är ofrånkomligt att de minskande materielbeställningarna från det svenska försvaret kommer att medföra stora påfrestningar för den svenska försvarsindustrin. Även om ansvaret för omstruktureringen av försvarsindustrin i väsentlig del vilar på företagen har staten som huvudsaklig beställare av försvarsmateriel ett stort ansvar för att möjliggöra och underlätta denna omstrukturering. I likhet med regeringen anser näringsutskottet att statsmakterna under en övergångsperiod genom lämpliga utvecklings- och anskaffningsuppdrag kan underlätta omställningen hos sådan industri som av försvarspolitiska skäl är av intresse för framtiden. Vidare har utskottet noterat vad regeringen framhållit i den ekonomiska vårpropositionen om att försvarsbeslutet kommer att innebära påfrestningar på ett antal orter i Sverige

och att en särskild arbetsgrupp tillsatts med uppdrag att förbereda eventuella åtgärder för att dämpa effekterna av denna omställning.

Med det sagda ansluter sig näringsutskottet till vad som anförs i propositionen om försvarsmaterielindustrin och avstyrker samtliga här behandlade motionsyrkanden.

Stockholm den 29 april 1999

På näringsutskottets vägnar

Barbro Andersson Öhrn

I beslutet har deltagit: Barbro Andersson Öhrn (s), Reynoldh Furustrand (s), Lennart Beijer (v), Karin Falkmer (m), Sylvia Lindgren (s), Ola Karlsson (m), Nils-Göran Holmqvist (s), Gunilla Wahlén (v), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m), Ingegerd Saarinen (mp), Åke Sandström (c), Eva Flyborg (fp), Anne Ludvigsson (s), Karl Gustav Abramsson (s), Harald Bergström (kd) och Jan Backman (m).

Avvikande meningar

1. Karin Falkmer (m), Ola Karlsson (m), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m), Eva Flyborg (fp), Harald Bergström (kd) och Jan Backman (m) anser att näringsutskottets ställningstagande bort ha följande lydelse:

Näringsutskottet vill inledningsvis framhålla – med instämmande i vad utskottet tidigare (senast 1997/98:NU7y) anfört – att den svenska försvarsindustrins förmåga att leverera högteknologiska produkter till det svenska försvaret har ett stort försvars- och säkerhetspolitiskt värde. Vidare gäller att den industripolitiska betydelsen av denna produktion är hög. Ett kvalificerat tekniskt kunnande har frambringats i försvarsindustrin. Spridningseffekter har i ett flertal fall uppstått i form av civila tillämpningar av tekniken inom den övriga industrin och genom civil användning i samhället. Den höga tekniska nivån grundar sig bl.a. på ett väl fungerande samspel mellan forskning och industriproduktion. Inom delar av försvarsindustrin är den civila verksamheten av större omfattning än den rent militära verksamheten.

Det är emellertid uppenbart att den svenska försvarsindustrin i framtiden inte kan upprätthålla sin breda kompetens. Den tekniska utvecklingen fordrar samarbete mellan företag och över nationsgränserna. Härtill kommer att efterfrågan på försvarsmateriel – både den inhemska och utländska – minskar och får en delvis annan inriktning. Den svenska försvarsmaterielindustrin står därför inför en omfattande omstrukturering som starkt kommer att påverka företagen och deras anställda.

Även om ansvaret för omstruktureringen av försvarsindustrin i väsentlig del vilar på företagen har staten som huvudsaklig beställare av försvarsmateriel ett stort ansvar för att möjliggöra och underlätta denna omstrukturering. Från statens sida är det också av väsentligt intresse att den kvarvarande inhemska försvarsindustrin kan försörja det svenska försvaret med den kompe-

tens och det materiel som behövs i kristider. Mot bakgrund av denna utveckling finns det enligt näringsutskottets mening – och i linje med vad som i denna del anförts i motionerna 1998/99:Fö6 (m), 1998/99:Fö9 (kd) och 1998/99:Fö7 (fp) – anledning att överväga om de förutsättningar som har gällt för den svenska försvarsmaterielindustrin är optimala med de nya förutsättningarna.

Härutöver har regeringens handläggning av olika försvarsindustriella frågor under senare tid skapat ytterligare osäkerhet om försvarsindustrins framtida verksamhet. De tvära kasten beträffande de ekonomiska förutsättningarna – främst på grund av den ändrade tillämpningen av anslagsförordningen men också genom förslaget att teknikfaktorn skall slopas – har försatt stora delar av den svenska försvarsindustrin i en akut situation. Det är förvånande att effekterna av den ändrade tillämpningen av anslagsförordningen inte klargjordes mer i detalj i samband med beslutet om den förändrade tillämpningen. Jämfört med planeringen enligt gällande försvarsbeslut saknas nu betydande medel för materielanskaffning. Denna brist leder till att erforderliga beställningar i fråga om de s.k. tidskritiska materielprojekten uteblir. De uteblivna besluten från regeringens sida riskerar därmed att slå sönder stora delar av den svenska försvarsindustrin med betydande personalinskränkningar som följd. Regeringens oklara besked medför också att förutsättningarna för den svenska försvarsindustrin att delta i internationellt samarbete försvåras avsevärt.

Med hänsyn till den akuta situationen för försvarsmaterielindustrin i Sverige och regeringens oklara handläggning av de försvarsindustriella frågorna bör riksdagen, menar näringsutskottet, nu anmoda regeringen att tillsätta en utredning om försvarsindustrin med syfte att mer långsiktiga – och över åren stabila – besked om policyn för försvarsmaterielindustrin skall kunna lämnas. Förutom prioriteringar avseende kompetens och struktur inom den svenska försvarsmaterielindustrin bör i en sådan utredning analyseras bl.a. förutsättningarna för internationellt samarbete, exportvillkoren och möjligheterna att skapa gemensamma exportregler för försvarsmaterielföretag inom EU. Eftersom situationen för försvarsindustrin är akut bör utredningen bedrivas med skyndsamhet.

Med det anförda tillstyrker näringsutskottet de nu aktuella yrkandena i motionerna 1998/99:Fö6 (m), 1998/99:Fö9 (kd) och 1998/99:Fö7 (fp). De övriga här behandlade motionsyrkandena avstyrks.

2. Ingegerd Saarinen (mp) anser att näringsutskottets ställningstagande bort ha följande lydelse:

I linje med vad som anförts i motionerna 1998/99:Fö8 (v) och 1998/99:Fö15 (mp) anser näringsutskottet att en övergång till mer civil produktion inom försvarsindustrin är både nödvändig och önskvärd. Med ett minskat försvar i Sverige följer också en minskad svensk försvarsindustri. Även om ansvaret för omstruktureringen av försvarsindustrin i väsentlig del vilar på företagen har staten som huvudsaklig beställare av försvarsmateriel ett stort ansvar för att möjliggöra och underlätta denna omstrukturering.

Regeringen bör därför på lämpligt sätt stimulera företagen att i ökad utsträckning övergå från militär till civil produktion.

Omstruktureringen av den svenska försvarsmaterielindustrin kommer att utsätta företagen och deras anställda för stora påfrestningar. På de orter i Sverige som i hög grad är beroende av försvarsindustrin kan effekterna av omstruktureringen bli kännbara. Näringsutskottet förutsätter att regeringen vid behov vidtar arbetsmarknadspolitiska åtgärder på de berörda orterna. Utskottet har vidare i den frågan noterat vad som anförs i den ekonomiska vårpropositionen om att regeringen har tillsatt en särskild arbetsgrupp med uppdrag att förbereda eventuella åtgärder för att dämpa effekterna av omställningen till följd av försvarsbeslutet.

Enligt näringsutskottets mening bör riksdagen i ett uttalande till regeringen ansluta sig till vad utskottet här anfört. Därmed tillstyrks de nu aktuella yrkandena i nyssnämnda motioner. Övriga motionsyrkanden rörande försvarsmaterielindustrin avstyrks av utskottet.